BYTOKBA ZÁRVA LENNI

(SZELLEM A GÉPBEN – A HYPERTEXT)

– tézisek –

SZŰTS ZOLTÁN

2007

Értekezésem a világhálón a létező szöveggel, annak problémáival, kánonba sorolhatóságával, előzményeivel, és lehetséges fejlődési irányaival, valamint a poétika és technológia viszonyával foglalkozik. Ezt a szöveget, melyet már digitálisan rögzítenek, és annak problémakörét a későbbiekben *új írásbeliség*-nek nevezem. A huszadik század végén az egymás után megjelenő új irodalmi jelenségeket, írásmódokat és üzenethordozókat az irodalomkritika először a posztmodern, egyébként nehezen definiálható kategóriájába igyekezett besorolni – erre a lehetőséget maga a posztmodern arra irányuló elszánt törekvése adta, hogy kritikusan megakadályozza az önmaga definiálhatóságát. Így a posztmodern egy dinamikus rendszer maradt, mely folyamatosan képes volt befogadni az új jelenségeket, többek között a később majd tárgyalandó számítógépes költészetet és a cyberpunk változatait is, melyeket az új írásbeliség előzményeinek tartok. Értekezésemben arra szeretnék rámutatni, hogy a világhálón megjelenő szövegek, majd végül a hypertext, már nem a posztmodern része, hanem folyamatosan túllép azon, de vissza is nyúl hozzá.

A világháló, a multimédiás CD-ROM-ok, a digitálisan rögzített szöveg (a sor tovább folytatható), és a legfontosabb jelenség, a hypertext megjelenésével olyan új kérdések merültek fel, az eddigi viták nem aknázták ki a diskurzus azon lehetőségeit, hogy milyenek az így kapott szövegek; több változtatás után ki lesz a szerző; hogyan találja föl magát a szövegkritika ebben az új közegben, és hogyan változtatja meg a közeg a szövegkritikát; az interneten tárolt szövegek átjárhatóságát megoldva létre jön-e egy új (esetleg első, a régen megálmodott vagy létezett) bábeli könyvtár; lehetséges-e a dokumentumok katalogizálása; hogyan viszonyulnak a különböző szövegelméletek a hypertexthez; és milyen lesz annak a hatása a szövegelméletekre; mi kerül be a kánonba, és mi nem; szabad-e a Hypertextet olvasó; és csupán olvasó-e. Értekezésemben több más kérdés mellett ezekre is folyamatosan keresem a választ, s igyekszem létrehozni egy bizonyos összhangot a gyakorlati és elméleti problémák között úgy, hogy az elavulást magában hordozó technika ismertetését szükséges szűrőkön keresztül végzem.

Amíg a korai hypertext és digitális szöveg elméletek azt vizsgálták, hogy ez az új jelenség hogyan illeszkedik be a (posztmodern) kánonba, addig én úgy gondolom, hogy a hypertext megjelenése ezen kánon (irodalomfelfogás) átértelmezéséhez vezet, azaz hermeneutikai kör jön létre, amit Gadamer úgy ír le, hogy a részt az egész anticipálása alapján értem meg, a jelen a múlt életben tartása, az Énnek a Te létezése ad értelmet, és az egyik megnyilatkozás is csak a másik megnyilatkozás fényében kap jelentést. A hermeneutikai kört a hypertext legfontosabb karakterisztikája, a választható olvasási útvonalak hozzák létre. Ezt a tulajdonságot Aarseth ergodikus irodalomnak nevezi. Így például a nyomtatásban megjelent szövegeket is immár aszerint tárgyalhatjuk és különböztethetjük meg, hogy az olvasónak erőfeszítést kell-e kifejtetnie, hogy előrehaladjon a szövegben, és az olvasás során döntéseket kell-e hoznia, választania kell-e. Ez a felfogás összegyűjti a korábban elszigetelt jelenségeket és formákat, mint az intertextualitás, számítógépes (random) költészet, választható végű regények, a szonett-koszorú vagy a lábjegyzet. Látjuk tehát, hogy hypertext így átértelmezheti a 20. vagy 19. századi irodalomról való gondolkodásunkat is.

Ebben az új helyzetben kell „feltalálnia" magát az irodalom-, és nyelvtudománynak, esztétikának, filozófiának, poétikának, matematikának, jognak, stb. A végletek írásbelisége ez, hisz a legtöbb és egyben a legkevesebb lehetőséget biztosítja a kísérletezésre. A legtöbbet, hisz linkjeinek köszönve átjárhatóvá teszi a művészeteket, a formákat, biztosítja egy mű folyamatos létrehozását akár több szerző számára is, akik a világ különböző részein élnek, és gyakorlatilag bármilyen tartalmat képes rögzíteni. A legkevesebbet, mert ellentmondást nem ismerve kell felépíteni a struktúráját, leellenőrizni az elágazásokat és betartani az azt meghatározó nyelv, a *html* szabályait. Nem lehet tehát már egyértelműen megkülönböztetni a művészeteket egymástól, az irodalom, képzőművészet, filmművészet és zene egymásba átjár a hypertextben.

Az átjárhatóságot a specifikus hordozója, a hypertext, a digitálisan rögzített szöveg biztosítja. A hypertext csakúgy, mint a digitálisan kép, mozgókép és hang egyik legizgalmasabb tulajdonsága, hogy virtuális világban létezik, de képes megjelenni, és megfoghatóvá lenni (nyomtatással, hangle-

mez írásával vagy egyéb módszerekkel), míg a hagyományosan rögzített művek csak nagy erőfeszítések és gyakorta romlás árán képesen digitálissá válni.

Értekezésemben a világhálót úgy tekintem, mint a közeget, melynek köszönve megvalósul a különböző tudományterületek és művészetek „együttes felhasználása". Az így létrejött műalkotások véleményem szerint, nem sorolhatók be az eddig használt magas és populáris kategóriákba, mivel annyira új jelenségről van szó, hogy kánonról még nem beszélhetünk, de értelmetlen lenne fogalmakat egy másik, más szabályok szerint működő rendszerből kölcsönöznünk.

Fontos azonban látnunk, hogy az irodalom (a szöveg) és a hálózatba kötött vagy magányos számítógép találkozásának több fajtája van, ezek közül a legfontosabb a hypertext. A számítógépes költészetben a gép a szöveg kombinációk létrehozásának eszköze, de a számítógép lehet tárgya is az irodalmi műveknek, mint ezt majd a cyberpunk mutatja be. Ezen kívül az is vizsgálni fogom, hogy léteznek olyan szövegek, melyek bár nyomtatásban jelentek meg, struktúrájuk miatt azonban hypertextként olvashatjuk őket. Aarseth ezeket a műveket ergodikus szövegeknek nevezi, ugyanis az olvasónak bizonyos erőfeszítést kell kifejtenie ahhoz, hogy végigmehessen a szöveg előre meghatározott ösvényein. Fontos lesz éppen Aarseth gondolatmenetét követve látnunk azt, hogy a nyomtatott – binárisan rögzített szöveg felosztás mellett létezik egy másik, szerintem fontosabb, vagy vizsgálatra érdemesebb felosztás is, ez pedig az ergodikus – nem ergodikus (előre megrajzolt ösvényeket tartalmazó vagy nem tartalmazó), vagy hypertexként viselkedő, linkeket tartalmazó – linkeket nem tartalmazó megkülönböztetés, mely szemben áll az eddigi nyomtatott – digitálisan rögzített felosztással.

Ebbe az összefüggésbe helyezve T. S. Eliot *Átokföldjét* nem avantgárd költeményként, Temesi Ferenc *Por*át, Milorad Pavić *Kazár szótár*át, vagy Milosevits Péter *Trükkregény*ét a nem posztmodern regényekként, hanem nyomtatott hypertextként olvasom. Ugyanígy járok el más avantgárd, neoavantgárd vagy posztmodern művek esetében is.

A világháló tulajdonsága miatt az, ott megjelenő szöveg (tartalom) sokkal jobban kötődik a különböző tudományokhoz, többek között a matematikához, filozófiához, joghoz, mint eddig valaha. Ezért, bár az értekezés struktúrája leginkább nyomtatott hypertexthez hasonlít majd (ez a fogalom majdnem paradoxon), a fölé és alárendelés, vagyis a hierarchia helyett a mellérendelés lesz a mérvadó, helye lesz a kételkedésnek, hisz a vizsgált jelenség annyira új, hogy folyamatosan változik, de a nyomtatott szöveg törvényei miatt azonban a helyes sorrend az oldalak és fejezetek egymás utáni olvasása marad. Nagyok sokat foglalkoztam azzal, hogy alfejezetek hogyan kövessék egymást, mivel a világháló jelenségei rendkívül szorosan összefüggnek egymással, és a *helyes sorrend* fogalmának a világháló esetben nincs értelme, hisz a világháló nyelve, a hypertext megszűnteti az eddig ismert szekvenciális írást, és helyébe a nonszekvenciálist vezeti be. Az értekezés olvasása során tiszteletben kell tartani az oldalak és fejezetek egymás utániságát, azonban a szövegem írása közben gyakran megcserélhettem volna (és időnként meg is cseréltem) azok sorrendjét. Hatalmas információ mennyiséget szükséges egyszerre zúdítani az olvasóra – hogy is tehetnénk másképp az információ korában – ezért bizonyos alfejezetek tetszés szerinti sorrendben olvashatók. Az értekezés szabályait betartva egy hatalmas hálót kell fonnom az oda- és visszautalásokból. Ezen utalásokat egy hypertextes változatban linkekkel lehetne megoldani, meggyorsítani az olvasást, ez azonban azt eredményezné, hogy a téma-réma kapcsolat, valamint maguk az utalások is eltűnnének, ami a lineáris kohézió megszűnéséhez vezetne, de a tudományos jellege is megkérdőjeleződne. Ráadásul még azt is figyelembe kell vennem, hogy a későbbiekben arra a megállapításra jutok, hogy a hypertext valójában megnehezíti az olvasást. Ezért tehát maradtam a nyomtatott formánál. A linearitás korlátait Milosevits Péter találóan írja le a *Trükkregény* tanulmányában: „*A többé-kevésbé lineáris történet elbeszélő regény a műfaj története során többször is alkalmatlannak érződött bizonyos (valószínűleg nem lineáris) lélek- és tudattartalmak kifejezésére, s ilyenkor megjelent mellette a lineáris történet elbeszéléséről lemondó regény. (Ennek ars poeticája és prototípusa Sterne Tristram Shandy című regénye, amely a főhős életének elbeszélhetetlenségéről szól.)*"

Mint már említettem, az értekezésem el fog ágazni – akár egy hypertext, az utalásokat és lábjegyzeteket linkekként kezelem, de sok véget

el kell zárnom, főleg azokat, melyek más tudományok kizárólagos fennhatósága alá tartoznak, azért, hogy valamilyen módon meghatározhassam a témát, és az irodalom terepén maradhassak. Vagyis más tudományok területére – hisz az értekezés szerzője nem médiaszakértő, programozó matematikus, nyelvész, jogász vagy társadalomtudós – az első és második, és csak legritkább esetben a harmadik link mélységéig megyek el.

Míg a Gutenberg-galaxis elnevezés általánosan elfogadott, és az irodalomtudomány is így hivatkozik rá, addig az elektronikus média dominánssá válásával indult kor esetében általánosan elfogadott elnevezésről még nem beszélhetünk. Az oktatásban, információ közlésekben és a mindennapi társalgásban leggyakrabban az *információs kor, digitális kor, a sebesség kora,* meghatározások hangzanak el. Bednanics Gábor és Bengi László az *In rebus mediorum* tanulmányukban (melynek alcíme: *Amikor az írástudó McLuhant olvas*) a megnevezés problémájáról a következőket írják: *„A »Gutenberg-galaxis«, a »globális falu«, a »másodlagos szóbeliség« vagy az »elektronikus vagy információs társadalom« kifejezéseket viszonylag sűrűn használjuk, megértésük sokunk számára nem okoz nehézséget. A mindennapi életben talán értelmetlen elvárni a széles körű magyarázatot - ezt az »elektronikus társadalom« gyorsasága amúgy sem teszi lehetővé, igaz, nem is igényli. Ez az elhanyagolás ugyanakkor jelentős terheket ró azokra, akik különös okokból makacsul ragaszkodnak az írásbeli kultúrához, és az intuitív jellegű megismerés helyett továbbra is a kategóriák, a meghatározások, az érvek és az összefüggések iránt érdeklődnek, vagyis a megértésnek nem beleérzésre, érzéki azonosulásra épülő eszméjét vallják.”* Az új írásbeliség kapcsán, bár maga a kor nem igényli a pontos definíciókat, sőt ki is veti őket magából, csupán referenciális szempontokból bevezetem az *e-galaxis* fogalmát (Balázs Géza Andromédaködnek nevezi). Megjelenését nem lehet egy konkrét tudományos felfedezéshez kötni, mint ahogy a Gutenberg-galaxist a könyvnyomtatás felfedezéséhez lehetett. Az e-galaxis a számítástechnika, hadipar, telekommunikáció fejlődésének és összjátékaként, 40 éven át, lépésenként jött létre, az elektronikus média robbanásszerű fejlődésével (ezt a forradalmat Manuel Castells *Mcluhan-galaxisnak* nevezi) indult, majd túllépett rajta – valódi kezdetét pedig talán maga az elnevezés adhatja: 1990, az év, amikor a háló *világ*méretű lett. Mivel a világháló és jelenségei folyamatosan változnak, az egyik domináns kérdés az, hogy az új írásbeliség megjelenése a Gutenberg-galaxis (lassú) megszűnését is jelent, vagy az csak átalakul majd, és párhuzamosan él a két írásbeliség.

A világhálón létrejött új írásbeliség olyan változást indított el egyrészt az irodalomban és más művészetekben, másrészt pedig a tudományokban, amit csak úgy tudok szemléltetni, mintha egy papírlap helyett hírtelen a térbe tudnánk írni, hiszen a hypertexnek köszönve túllépte a linearitást, szekvenciális írást, kötöttséget, távolságot. Ezek után rögtön felmerül a kérdés, hogy miért nem érzi valamennyi olvasó ezt a változást. A válasz egyszerű:

- egyelőre még elenyésző azon (és azon belül még kisebb a magyar) művek száma, melyek hozzáférhetők a világhálón
- csekély azon felhasználók tábora, akik irodalmi tartalmakat olvasnak a világhálón

A két halmaz metszete pedig igen kicsi. Nem valószínű tehát, hogy a közeljövőben tanúi leszünk egy művészeti forradalomnak. Az értekezés azonban megkísérli összegyűjteni azokat a jelenségeket, műveket, tendenciákat, kísérleteket, melyek a világhálón jelentek meg, vagy ahhoz köthetők, ezzel azt a hamis látszatot keltheti, hogy egy éjszaka alatt az irodalomban olyan változás állt be, melyet most érzékelünk.

Mivel szinte napi rendszerességgel bukkannak fel, majd erősödnek meg új jelenségek a világhálón, hogy azután megszilárduljanak, átalakuljanak, vagy éppen eltűnjenek, az értekezés nem képes tárgyalni a hatalmas anyag egészét. Értekezésemben a világháló angol, valamint magyar nyelvű legmeghatározóbb jelenségeit igyekszem ismertetni és elemezni, felölelni.

Korunkban – az információ korában – a világháló és tartalma olyan ütemben fejlődik, hogy az általam tárgyalt új írásbeliség esetében nem beszélhetünk még megszilárdult kánonról. A mindennapi diskurzusba és az irodalomtudományba is beszivárogtak az olyan fogalmak, mint a *Gutenberg-galaxis*, *copy, dokumentum, chat, blog, hypertext, hyperlink*, *ikon, információs szupersztráda, információs társadalom, rss, digitális kor, docuverse* (az

utóbbi időközben már el is tűnt). A hazai irodalomtudomány többnyire olvasás kultúrájának átalakulására és hypertext tárgyalására koncentrált. A vitákban többnyire a hagyományos betűhordozó (a *nyomtatott szöveg*) pusztulásáról vagy esetleges továbbéléséről van szó, és kismértékben a kultúra és tudás (mint érték) digitalizálásának, archiválásának módszereiről. A témával foglalkozó első meghatározó tanulmánykötet 1996-ban az Artpool füzetek sorozatban jelent meg, és jelenleg is ez talán az egyik legfontosabb mű magyar nyelven. Értekezésemben ezért főleg az online angol (és a hozzáférhető magyar) nyelvű szakirodalomra, valamint (talán provokatív módon) online forrásokra hivatkozom. Nagyon fontos és érdekes a hypertext csak online olvasható szakirodalma, hiszen egyrészt nehéz megbizonyosodni annak hitelességében, másrészt pedig a hatalmas, változó minőségű anyagmennyiségben és linktömegben nagyon nehéz közlekedni, tájékozódni, az értékes szövegeket megtalálni.

Már a bevezetőben fontos definiálnom a világháló fogalmát. A köztudatban és gyakran a szakmai publikációkban is az a téves felfogás él, hogy a világháló nem más, mint az internet. A két fogalom azonban nem azonos. Az *internet* maga a hatalmas hálózat, mely valós fizikai eszközökből áll, és melyen a gépek különböző módon és csatornákon kommunikálnak egymással. Az internet legfontosabb alkalmazása a *világháló*, mely folyamatosan változik. Ha párhuzamot kell vonni, akkor az internet egy könyvtár a maga polcaival, könyvtárosaival, teremőreivel és természetesen könyveivel, hang- és DVD lemezeivel, a világháló pedig a könyvekben lévő összes, az olvasó által hozzáférhető szöveg, kép, mozgókép és zene, vagyis a tartalom.

A világháló definiálásakor – provokatív módon – a Wikipediára hivatkozom: „A *világháló* (angol eredetiben *World Wide Web*, *WWW* vagy röviden *Web*) az *interneten* működő, egymással úgynevezett *hyperlinkekkel* összekötött dokumentumok rendszere. A rendszert *böngésző* program segítségével lehet elérni. Ez a program képes megjeleníteni az egyes dokumentumokat, *weblapokat*. A felhasználó a lapokon található hyperlinkek segítségével további lapokat kérhet le, amelyeken újabb hyperlinkek lehetnek. A rendszer *háló*-jellegét is ez adja; a dokumentumok a háló csomópontjai, míg a hyperlinkek a háló szálai, amelyeken keresztül egy vagy több lépésben tetszőleges csomóponthoz eljuthatunk."

Leegyszerűsítve tehát a világháló alatt azt a mindenki által ismert grafikus felülettel rendelkező alkalmazást értem, melyen a számítógépünk segítségével szövegeket (híreket, verseket, novellákat, esetleg regényeket) olvasunk, leveleket írunk, képet és mozgóképeket nézünk, különböző információkat keresünk új, hogy annak gyakorlatilag alig van szerepe, hogy a kért adat a világ melyik pontján található.

A hypertextet, melyet az olvasó/felhasználó lát, az új írásbeliség nyelve, a *html* (hypertext markup language) írja le. A *html* világszerte ugyanaz, vagyis némi túlzással az is állítható, hogy a középkori latin szerepét tölti be, úgy, hogy közben az utasításai nem mások, mint az angol nyelv megfelelő szavai (pl. return, window, open stb.). A gépünk böngészője ezután a html-t a saját grammatikája szerint értelmezi és megjeleníti a hypertextet, vagyis a szöveget, képeket.

A bevezető tehát ismerteti az adott jelenségek pontos értelmezéséhez szükséges legfontosabb elméleteket, melyeket az értekezés további részében tárgyalt konkrét példák esetében alkalmazunk.

Azon folyamatok megértéséhez, vagy csupán feltérképezéséhez, melyek a hálózatba kötött számítógépek megjelenésével indultak, és mára a figyelem központjába kerültek, meg kell vizsgálnunk az előző kommunikációs, tudományos, világszemléleti korszakváltást, mely a nyomdagép megjelenésével kezdődött, és az utána megjelenő nyomtatott szöveg korát, melyet McLuhan *Gutenberg-galaxis*nak nevez. Értekezésem első fejezetében erre teszek kísérletet. Rámutatok arra, hogy a két korszakváltás között számos párhuzam lelhető fel, melyek kapcsán talán következtetni lehet az új írásbeliség esetleg fejlődésére, vagy inkább az általa keltett változások nagyságrendjére (bármilyen konkrétum állítása egyelőre megalapozatlan és hiteltelen lenne, ezért a nagyfokú óvatosság). A témát legjobban James A. Dewar *The Information Age and the Printing Press: Looking Backward to See Ahead* tanulmánya dolgozza fel, melynek állításaival részben egyetértek és részben pedig továbbviszem őket egy másik lehetséges szemléletmód alapján.

A második fejezet magával a hálózattal foglalkozik, megvizsgálom, hogyan alakulnak át az irodalomban, tudományban, technikában, művészetben az eddigi lineáris struktúrák, hogyan jelennek a csomópontok és linkek, melyek majd idővel különböző hálózatokat hoznak létre. Ennek tárgyalásához segítségül hívom a hálózatelméleteket, majd áttekintem, milyen lépesek vezettek a világháló megjelenéséig, így eljutok a *Memex* és a *Xanadu* projectekig, ahol az utóbbi egyetlen, behálózott műként is olvasható. Bemutatom Vannevar Bush *As We May Think* tanulmányát, mely a már 1939-ben megjelent *Mechanization and the Record* cikkének világháború után újrafogalmazott és kibővített verziója. Ez a szöveg egy jövendölés arról, hogyan fog működni az akkor még gyakorlatilag ismeretlen számítógép, és az akkor még teljes mértékben ismeretlen világméretű hálózat. Arra keresem a választ, hogy ezen a hálózaton, mely alapvetően katonai és kutatási célokra jött létre, hogyan talált befogadó közegre az irodalom. Nem tévesztem szem elől azonban azt a tényt, hogy az általam tárgyalt új írásbeliség csak nagyon kis hányadát teszi ki az *online* tartalomnak, bár Horváth Iván egyenesen már az új Bábeli könyvtárról beszél. Összefoglalom, hogy milyen szabványok határozzák meg a világhálót, és hogy annak tartalmát ki ellenőrzi, vagy ellenőrizheti-e bárki is. Ez azért is fontos, mert a valamennyi szűrőt (legyen az kritika, cenzúra, ízlés, divat) megkerülő és a világhálón megjelenő irodalom erősen eltérhet az eddigi kánontól.

Az irodalom többféle módon kapcsolódhat a számítógéphez, az első két próbálkozás során először a gép a művek témájává vált, majd eszközévé, így előre meghatározott algoritmus segítségével véletlenszerű szöveget kaptunk. Ezek a kapcsolódások azonban nem voltak szerves jellegűek, az irodalom a számítógépre igazán a hypertext megjelenésével talált. Ebben a fejezetben foglalkozom egyrészt a számítógépes költészettel, Queneau, majd Papp Tibor műveivel. Véleményem szerint azonban érdekesebb, amikor a gép lesz témája a műveknek. Ropolyi László elméletéből kiindulva, mely szerint a számítógépek architektúrája a társadalmi hierarchia képére jött létre eljutok a cyborg, ember-gép fogalmáig. Ropolyi szerint a számítógépek az óramű mintájára jöttek létre, ahol az óramű a modern gépet jelzi. Ezt az elméletet tovább gondolva arra a következtetésre jutok, hogy a világháló, melynek működése már nem írható le előre a posztmodern a posztmodern társadalmi állapotokat tükrözi. Az embergép fogalma az irodalomba a tudományból, a kibernetikából (cybernetics) jött át. A világháló gépei ugyanis már cyborgok, melyek az információ és az energia legracionálisabb felhasználására jöttek létre. Az irodalmi irányzat, mely a cyborgokkal foglalkozik a cyberpunk, legjelentősebb képviselője pedig William Gibson. A cyberpunk legfontosabb kérdése az ember-gép közti határ definiálása, ahol a tökéletes cyborg már olyan gép, mely teljes mértékben emberi tulajdonságokkal van felruházva, beleértve az emlékeket és érzelmeket is.

Értekezésem harmadik részében tárgyalom a hypertextet, mint az új írásbeliség hordozóját. Választ szeretnék találni többek között arra a kérdésre, hogyan viszonyul az irodalomelmélet az új írásbeliséghez és hypertexthez, hogyan változik a mű (szöveg) – szerző – olvasó szerepe és viszonya ebben a közegben, továbbá behelyettesíthető-e az olvasó a felhasználóval, aki – jogai révén – mindinkább szerzővé válik. Vagy éppen ellenkezőleg, az előre belinkelt szöveg éppen, hogy megfosztja az olvasót attól a lehetőségtől, hogy aktív résztvevője legyen a műnek. Mindez annak tükrében válik fontos kérdéssé, hogy majdnem minden digitálisan rögzített anyagban alkalmazható a copy-past, vagyis a „lemásol és bevág” parancs, valamint a szövegklónozás. Mind a copy-paste, minde pedig a szövegklónozás átértelmezi a szerző, az eredeti, a másolat és a hamisítvány fogalmakat, pillanatok alatt képes „átemelni” hatalmas szövegeket, műalkotásokat, s mivel a világháló nem dolgozik ISBN vagy ISSN számokkal, nem lehet teljes bizonyosságunk arról, mi az adott szöveg első megjelenési helye és ki is a szerzője. A verziók datálását pedig könnyű megváltoztatni, így nem hivatkozhatunk első, második vagy harmadik kiadásra sem. Az eddigi nyomtatott – hypertext felosztás helyett Aarseth kategorizálását használom, mely ergodikus és nem ergodikus irodalmat különböztet meg, ahol az ergodikus az jelenti, hogy az olvasónak erőfeszítést kell kifejtenie, ha előre akar haladni a szöveg előre meghatározott ösvényeinek, és választania kell a lehetséges utak közül.

Az értekezés végén a hypertext kronológiája található.

THE HYPERTEXT

– thesis –

by

ZOLTÁN SZŰTS

2007

The subject of the dissertation is the text represented on the World Wide Web, it's problems, dilemmas, premises and possible ways of development. This text, which is recorded only in binary code, and the questions it rises is in the dissertation called the new literacy. At the end of the 20th century, the literary critic taged all the new phenomenons, forms and medias as postmodern. The aim of my work is to show, the text on the World Wide Web, and eventually the hypertext is not anymore part of postmodern.

The World Wide Web, CD-roms, binary recorded text, and the hypertext raised multiple questions: what are the characteristics of new texts, who is the author, what is the purpose of literary critic, how can the documents be catalogised, etc. The materials used in dissertation are mostly written in English and Hungarian.

The hypertext provides a connection between visual, oral and written communication, so the World Wide Web is a space where the arts are molded. The literery content on the World Wide Web has serious ties to matematics, filosophy more then anything ever before. The changes generated by the new literacy are simillar as we could all of a sudden write in space, instead of paper, but there is an obvious question: why cannot a common reader feel these changes. The answer is simple:

There is a small quantity of works written in hypertext, and even smaller in Hungarian, and the group of people reading literery text on the World Wide Web is even smaller. This is the reason why we do not witness a literary revolution. One of the aims of dissertation is to gather the new phenomenons, works, tendencies, experiments. These sometimes come out of nowhere, and the vanish in same way. Nowadays new expressions emerge: Gutenberg-galaxy, copy, paste, e-mail, document, chat, blog, hypertext, hyperlink, blog, icon, information highway, rss, gopher, html, docuverse (already disappearing).

The first discussion on the digital age and hypertext was about difficulties of reading from the screen and the death of the written word (paper). The first important publication on the topic in Hungarian was the Artpools *Hypertext – hypermedia*.

It is important to define the concept of World Wide Web. Popular error is to make it equal to Internet. Whilst the Internet is the system made of physical components, the World Wide Web is it's biggest application. The hypertext the reader can see is defined by the html which can be the latin of 21st century. The computers browser then translates it and hypertext appears.

To understand the changes started by the networked computers, it is necessary to examine the first global revolution in communication and the scientific revolution which started by invention of the printing press. McLuhan calls this Gutenberg-galaxy. It is important to see the paralels between the changes generated by the printing press and by the networked computers. The best reference of this problem is James A. Dewar's *The Information Age and the Printing Press: Looking Backward to See Ahead.* Using this material I try to make some statements.

The second chapter of the dissertation deals with the filosophy of the network and it"s characteristics. This leads to the idea of Internet, first introduced as Memex and Xanadu, or Vannevar Bush *As we may think*, the text about a machine which is something like todays World Wide Web. Dissertation is looking for answers, how is it possible, that a basicly military and scientific network evolved into a Library of Babel.

The literature can work with computers in different ways. First is the

computer poetry, when the machine replaces the dice, for example in works of Tibor Papp or Queneau. This connection however is not organic. The second way is, when the computers are the topic of literary works. This is a stronger connection. Starting from the ideas of László Ropolyi, we arrive to the idea of the cyborg, and later, cyberpunk.

The third part of dissertation is on the hypertext itself. New questions appear. What is the connection between hypertext and the critic, does the structure of text – author – reader stays intact or it changes. Is the reader more of a user? What are the oppurtunities of hypertext and the links, is the copy-paste order a way destroy the idea of original? What is ergodic literature? What are the text clones?

Looking for the answers dissertation reflects to works of Espen J. Aarseth, Roland Barthes, Jorge Luis Borges, Vannevar Bush, Manuel castells, Jacques Derrida, James A. Dewar, Elizabeth L. Eisenstein, Iván Horváth, Péter Józsa, András Kappanyos, Raine Koskimaa, Zoltán Kulcsár-Szabó, George P. Landow, Marshall McLuhan, Péter Milosevits, Géza Orlovszky, Theodor H. Nelson, János S. Petőfi, David Ruelle, Tünde Tóth and Paul Virilio.

At the end of dissertation is a hypertext chronology.